

Äldreomsorg

till nationella minoriteter och
personer med utländsk bakgrund

November 2004

Äldreomsorg till äldre som tillhör de nationella minoriteterna och äldre med utländsk bakgrund

Svenska Kommunförbundet genomförde våren 2000 en enkätundersökning om särskilt boende speciellt avsett för etniska minoritetsgrupper. Denna enkät följdes upp år 2002 och då undersöktes även andra typer av insatser för etniska minoritetsgrupper såsom hemtjänst, förebyggande verksamhet, dagverksamhet och anhörigstöd.

En nära nog motsvarande enkät genomfördes våren 2004 i samarbete med Socialstyrelsen. Den kompletterades med frågor om seniorboende och språk- och kulturkompetens bland äldreomsorgens personal.

Enkäten besvarades av 263 kommuner, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 91 procent. Av resultatet kan utläsas att antalet insatser för äldre som tillhör de nationella minoriteterna¹ och äldre med utländsk bakgrund generellt har ökat sedan år 2000. Enkätsvaren ger dock ingen entydig bild. Antalet kommuner med dagverksamhet har minskat och några kommuner har blivit tvungna att stänga speciellt avsedda särskilda boenden på grund av låg efterfrågan.

År 2004 hade 123 kommuner, eller 47 procent av de som besvarat enkäten, brukare inom äldreomsorgen som hade särskilda behov på grund av etnisk tillhörighet. 88 kommuner angav att de tillgodoser en mindre grupp av dessa brukares behov genom språkkunnig personal. 49 kommuner kan tillgodose behoven med språkkunnig personal för alla eller en majoritet av brukarna. Många kommuner satsar medvetet på att rekrytera och utbilda personal med utländsk bakgrund.

Resultatet i siffror

Svarsfrekvens

Enkäten 2004 har besvarats av 263 kommuner, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 91 procent. I ett fall har uppgiftslämnaren glömt att fylla i uppgiften om kommunens namn men dessa uppgifter har tagits med i sammanställningen. I en del svar saknas också svar på enskilda frågor.

Dessutom har 56 stadsdelar och kommundelar från Stockholm, Göteborg, Malmö, Örebro, Eskilstuna, Köping, Västerås, Kalmar, Umeå och Hudiksvall besvarat enkäten. I en del av kommunerna med kommundelar/stadsdelar finns också ett svar för hela kommunen. I några saknas gemensamt svar. Där har vi lagt ihop kommundelarna/stadsdelarnas svar till ett gemensamt svar.

Informationsmaterial om vård och omsorg om äldre på andra språk än svenska

Fyrtiotre kommuner har skriftligt informationsmaterial om vård och omsorg om äldre på andra språk än svenska. Det är vanligt att ha information på flera språk. Det vanligaste språket är finska. 19 kommuner har informationsmaterial om vård och omsorg om äldre på finska. 16 kommuner har information på engelska, 10 på arabiska och fem

¹ Den nationella minoriteterna är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Minoritetsspråken är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch.

på spanska och bosniska. Vidare finns det kommuner som har informationsmaterial på albanska, kroatiska, kurdiska, meänkieli, persiska, polska, rumänska, samiska, serbokratiska, sorani, turkiska, tyska, rumänska och vietnamesiska.

Brukare inom äldreomsorgen med särskilda behov på grund av etnisk tillhörighet

123 kommuner har svarat att det finns brukare i kommunen som har särskilda behov på grund av etnisk tillhörighet. Detta motsvarar 47 procent av de kommuner som besvarat enkäten och är i stort sett samma procentsats som år 2002. Ytterligare 25 (10 procent) har svarat att behov kommer att finnas inom 2-3 år, detta är en liten ökning jämfört med resultatet 2002.

De kommuner som svarade att det finns eller kommer att finnas brukare med speciella behov på grund av etnisk tillhörighet fick också besvara en följdfråga som gällde kommunens insatser till dessa brukare. Svaren fördelade sig enligt tabell 1.

Tabell 1 Antal kommuner som har särskilda insatser för äldre som tillhör de nationella minoriteterna och äldre med utländsk bakgrund

	För alla eller en majoritet	För en mindre grupp	Inte alls
Personal som talar brukarnas hemspråk	49	88	6
Personal med kulturkompetens	38	86	15
Möjlighet att få särskild kost tillagad/levererad på grund av etnisk tillhörighet	38	86	15
Aktiviteter anpassade till etnisk minoritetsgrupp	9	46	79

En jämförelse med enkätsvaren från 2002 visar en ökning av antal kommuner som kan tillgodose de efterfrågade insatserna. Anpassade aktiviteter är den insats som har ökat mest. Där har det skett en fördubbling sedan år 2002.

Frågan hade en något annorlunda utformning år 2002 då det bara fanns möjlighet att besvara frågan med ja eller nej. Därför har resultatet från 2004 också delats upp enligt denna fördelning.

Tabell 2 Antal kommuner som har särskilda insatser för äldre som tillhör de nationella minoriteterna och äldre med utländsk bakgrund, år 2002 och år 2004

	2002	2004	Förändring 2002-2004
Personal som talar brukarnas hemspråk	115	137	+22 (19 procent)
Personal med kulturkompetens	99	124	+25 (25 procent)
Möjlighet att få särskild kost tillagad/levererad på grund av etnisk tillhörighet	104	124	+20 (19 procent)
Aktiviteter anpassade till etnisk minoritetsgrupp	22	55	+33 (150 procent)

Flera kommuner har dessutom någon/några verksamheter som är speciellt avsedda eller anpassade till någon etnisk minoritetsgrupp. De flesta av dessa verksamheter har ökat i antal jämfört med år 2002. Totalkolumnen i tabell 3 är inte det samma som summan av verksamheter som finns i kommunal och enskild regi. Detta beror på att det är antal kommuner som räknats, en och samma kommun kan ha verksamheter både i kommunal och enskild regi.

Tabell 3 Antal kommuner med verksamhet som är speciellt avsedd/anpassad för etniska minoritetsgrupper

	Kommunal regi		Enskild regi	Totalt
	Finns idag	Planeras	Finns idag	Finns idag
Särskilt boende	17	2	6	21
Hemtjänst	15	1	5	17
Dagverksamhet	7	0	7	11
Förebyggande verksamhet	3	8	5	7
Anhörigstöd	12	6	2	14
Anhöriganställning/anhörigbidrag	71	0	2	72
Annat	11	0	5	16

Tabell 4 Antal kommuner med verksamhet som är speciellt avsedd/anpassad för etniska minoritetsgrupper, år 2002 och år 2004

	2002	2004	Förändring 2002-2004
Särskilt boende	19	21	+2
Hemtjänst	14	17	+3
Dagverksamhet	17	11	-6
Förebyggande verksamhet	5	7	+2
Anhörigstöd	27	14	-13
Anhöriganställning/anhörigbidrag	*	72	-
Annat	*	16	-

Hemtjänst

17 kommuner angav i enkäten att de har hemtjänst som är speciellt avsedd eller anpassad för en etnisk minoritetsgrupp. Detta är en ökning med tre kommuner sedan år 2002. I fem av kommunerna bedrivs verksamhet i enskild regi. I Umeå har den muslimska föreningen angett intresse för att starta hemtjänst för målgruppen äldre invandrare.

Av svaren kan utläsas att frågan har tolkats olika. Att ha speciellt anpassad hemtjänst kan betyda att det i kommunen finns en hemtjänstgrupp som enbart arbetar gentemot en etnisk minoritetsgrupp. Till exempel har ett finskt seniorboende i Stockholm en särskild hemtjänstgrupp med finstalande personal. Men ett ja-svar kan också betyda att det finns personal inom hemtjänsten som har både språk och kulturkompetens. Att det senare är betydligt mer förekommande än i 17 kommuner har tidigare resultat visat.

137 kommuner kan erbjuda personal som talar brukarnas hemspråk. De flesta av dessa, 88 kommuner, kan erbjuda personal som talar brukarnas hemspråk för en mindre grupp av de äldre, 41 kommuner kan erbjuda detta för en majoritet och 8 för alla äldre. Flera kommuner har i sina skriftliga svar angett att de aktivt försöker öka antalet anställda som talar andra språk än svenska. Detta kan ske på olika sätt. Som exempel kan nämnas att värdera språkkunskaper högt vid rekrytering, att utbilda språkkunniga människor i vård och omsorg, att utbilda anhörigvårdare som är intresserade av att arbeta inom kommunen och att ge språkutbildning till personalen. Flera kommuner har också tillgodosett språkbehovet genom anhöriganställningar.

Det finns goda möjligheter att få speciell mat tillagad eller levererad bland de kommuner som har brukare med speciella behov. 124 kommuner kan erbjuda detta. Det skall dock tilläggas att flertalet kommuner har vissa restriktioner vad gäller kosten. Ett exempel på detta är när kommunen inte tillgodoser önskemål om specialslaktat kött.

Antalet kommuner som har speciellt anpassad hemtjänst har ökat från 14 år 2002 till 17 år 2004. Det är dock enbart en kommun som har planer på att starta en sådan verksamhet i framtiden till skillnad från 32 kommuner år 2002.

* Redovisades inte år 2002

Särskilt boende

I enkätundersökningen 2004 uppgav 21 kommuner att de hade ett eller flera särskilda boenden med inriktning mot någon etnisk minoritetsgrupp. Totalt redovisades 29 boenden, varav 18 var avsedda för finsktalande. Boende för finsktalande äldre redovisades av Borås, Eskilstuna, Gävle, Göteborg, Huddinge, Järfälla, Karlskoga, Köping, Motala, Nacka, Norrköping, Skövde, Stockholm, Södertälje, Uddevalla, Värmdö och Västerås. I Pajala finns ett boende för Tornedalingar.

Jokkmokk redovisade ett boende för äldre samer. På boendet finns personal som talar samiska. De boende har möjlighet att delta i kulturella aktiviteter och att få önskemål om speciell mat tillgodosedd. Boendet har även korttidsplatser. Gällivare planerar att öppna ett boende för äldre samer.

I Göteborg, Norrköping och Rinkeby stadsdel i Stockholm finns boende för spansktalande äldre. I Göteborg finns också boende för äldre från Estland, fd Jugoslavien och för äldre med judisk bakgrund.

I Rinkeby stadsdel i Stockholm finns en avdelning med åtta platser för persisktalande äldre. I Linköping finns boende med flerkulturell inriktning. Där finns personal anställd med bred språkkompetens och olika aktiviteter anordnas, bland annat matlag som tillagar kulturella maträtter.

I Stockholm driver judiska församlingen ett särskilt boende för äldre med judisk bakgrund. Församlingen har personal med kulturkompetens, erbjuder korshermat och firar judiska högtider.

En jämförelse från tidigare år visar att antalet särskilda boenden som är speciellt avsedda eller anpassade för någon etnisk minoritetsgrupp sakta har ökat. År 2000 redovisades totalt 20 boenden, varav 13 var för finsktalande äldre. År 2002 redovisades 25 boenden, varav 17 var för finsktalande. År 2004 hade antalet boende ökat med ytterligare fyra boenden till 29 boenden eller avdelningar för äldre från etniska minoritetsgrupper, varav 18 för finsktalande. Det har dock öppnats fler än fyra nya boenden då några boenden har stängts på grund av låg efterfrågan.

Dagverksamhet och förebyggande arbete

Av enkäten framkom att de särskilda boenden som drivs med inriktning mot en etnisk minoritetsgrupp ofta erbjuder dagverksamhet. Dagverksamheten är ibland endast delfinansierad av kommunen och bedrivs ofta i projektform. Invandrarföreningar är vanliga delfinansiärer för både dagverksamhet och träffpunktsverksamhet. För en del kommuner har det varit svårt att fylla platserna på särskilt boende för etniska minoriteter då efterfrågan varit låg. Istället planerar kommunerna att satsa på dagverksamhet som kan utnyttjas både av dem som bor kvar hemma och de som flyttat till särskilt boende.

Totalt redovisade elva kommuner att de har någon form av dagverksamhet och sju att de har förebyggande verksamhet för äldre med utländsk bakgrund och/eller äldre som tillhör de nationella minoriteterna. Ungefär hälften av de redovisade verksamheterna bedrivs i enskild regi. I en jämförelse med svaren från 2002 har dagverksamheten minskat medan förebyggande verksamhet har ökat. I enkäten 2002 angav många kommuner att de hade planer på att starta dagverksamhet eller förebyggande verksamhet, vilket inte har skett i den utsträckning som planerades.

Verksamheter för finsktalande är dominerande även när det gäller dagverksamhet och förebyggande verksamhet. Dagverksamhet för finsktalande finns till exempel i Eskilstuna, Eskilstuna kommun har också öppen verksamhet för finsktalande. I Järfälla finns dagverksamhet med personal som talar finska. Verksamheten är dock inte enbart till för finsktalande. I Borås finns en öppen dagverksamhet som riktar till finskspråkiga äldre och deras anhöriga. I Övertorneå kommun talar 80 procent av personalen både svenska och finska varför verksamhet för finsktalande inte anses som något speciellt.

På en av dagverksamheterna i Växjö har påbörjats en aktivitet som riktar sig till spankstalande äldre, verksamheten är under uppbyggnad. Våren 2004 deltog tio personer. I Stockholm finns flera olika dagverksamheter i stadsdelarna, bland annat Ungerska seniorklubben i Liljeholmen och dagverksamhet för äldre iranier i Kista. Även i Göteborg pågår flera olika aktiviteter för äldre med utländsk bakgrund. I Lundby har en konferens på temat att leva och åldras i Sverige som invandrare anordnats två gånger och en tredje är under planering. I stadsdelen Tuve-Säve finns en träffpunkt för äldre spankstalande som bemannas av frivilliga.

I Karlskrona finns en bosnisk dagcentral med ca 30 besökare per vecka.

Pajala kommun skriver att samtliga verksamheter i kommunen också finns på meänkiel. Jokkmokk planerar att öppna en dagverksamhet för äldre samer i anslutning till det särskilda boendet.

Anhörigstöd/anhöriganställning/anhörigbidrag

Anhöriganställning/anhörigbidrag är den vanligaste insatsen för äldre invandrare, 72 kommuner redovisar att de har sådant stöd. Ytterligare 14 kommuner redovisar att de har anhörigstöd. Några har också särskilda stödgrupper för anhörigvårdare.

Det förekommer att språkbrister i personalgruppen löses via anhöriganställning.

Aktiviteter för att förbättra personalens språk- och kulturkompetens

Många kommuner har beskrivit insatser för att öka språk- och kulturkompetensen bland personalen.

Flertalet kommuner satsar medvetet på att rekrytera och utbilda personal med utländsk bakgrund. Det gäller både anhörigvårdare och andra personer som saknar vårdutbildning och som är intresserade av att arbeta inom vården.

Att anordna språkutbildning för personalen är ovanligare men förekommer i några kommuner. Bland annat har Norrtälje kommun anordnat en kurs i polska. I Malmö finns planer på att skapa "språk-lådor" med enklare uttryck som personalen kan använda och lära sig för nödvändig kommunikation på vårdtagarens språk.

Några kommuner har anordnat eller planerar att anordna utbildning i bemötande, mångfald, integration och/eller tro och livsåskådning.

Ett annat sätt att bättre nyttja den personal som finns med språkkunskaper är att bygga upp olika former av språkbanker för att bättre kunna matcha personal med äldre.

Seniorboende

Seniorboende finns enligt enkätsvaren enbart i fyra kommuner, alla för finsktalande. De finns i Borås, Malmö, Stockholm och Örebro.

Bilaga 1 Kommuner med särskilt boende för äldre som tillhör de nationella minoriteterna och/eller äldre med utländsk bakgrund

Kommun	Språkgrupp/minoritet
Borås	2 boende för finsktalande
Eskilstuna	Finska
Fagersta	Finska
Gävle	Finska
Göteborg	Spanska Estniska Finska Bakgrund från fd Jugoslavien Judisk bakgrund
Huddinge	Finska
Jokkmokk	Samiska
Järfälla	Finska
Karlskoga	Finska
Köping	Finska
Linköping	Mångfaldsboende
Motala	Finska
Nacka	Finska
Norrköping	Spanska
Pajala	Meänkieli (tornedalsfinska)
Skövde	Finska
Stockholm	Judisk bakgrund Finska Persiska Spanska
Södertälje	Finska
Uddevalla	Finska
Värmdö	Finska
Västerås	Finska
Örebro	Finska

Kommun/kommundel/stadsdel	ENKÄT	Kommunkod
	Skickas senast 2004-06-02 i bifogat svarskuvert eller till	
Uppgiftslämnare	Svenska Kommunförbundet Lena Grönros 118 82 Stockholm	
Telefon	Fax 08-452 72 28	
E-post		

ÄLDREOMSORG TILL ÄLDRE SOM TILLHÖR DE NATIONELLA MINORITETERNA OCH ÄLDRE MED UTLÄNDSK BAKGRUND

Vilka omfattas?

Äldre tillhörande de nationella minoriteterna (samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar) och äldre med utländsk bakgrund. I enkäten benämns dessa grupper som etniska minoritetsgrupper.

Verksamhet som är speciellt avsedd/anpassad för etniska minoritetsgrupper

Med detta avses verksamhet som är avsedd/anpassad till specifika behov som uppstått på grund av etnisk tillhörighet. Till exempel tillgång till flerspråkig personal och/eller möjlighet att få särskild kost.

Särskilt boende för etniska minoritetsgrupper

Med detta avses särskilt boende för äldre som är speciellt avsett/anpassat och reserverat för etniska minoriteter, det kan också utgöra en del av ett större boende. Särskilda boendeformer är boenden för service och omvårdnad som kommunerna, enligt 5 kap 5 § SoL, skall inrätta för äldre personer med behov av särskilt stöd.

Enskild regi

Med verksamhet som bedrivs i enskild regi avses i enkäten all verksamhet som finns i kommunen utöver den kommunala verksamheten, till exempel verksamhet som bedrivs av invandrarföreningar, pensionsorganisationer, kyrka, privata företag, stiftelse, kooperativ m.fl.

Seniorboenden

Med seniorboenden avses boenden som är avsedda för personer med en undre åldersgräns, ofta 55 år och äldre. Dessa boenden har ingen koppling till kommunala insatser och kan var såväl hyreslägenheter som bostadsrätter.

Svaren avser förhållandena i april 2004

- 1a. Har kommunen skriftligt informationsmaterial om vård och omsorg om äldre på andra språk än svenska? Ja Nej

Om ja, ange på vilka språk:

1b. Finns information på annat språk än på svenska på kommunens hemsida? Ja Nej

Om ja, ange på vilka språk:

2. Finns det brukare inom äldreomsorgen i kommunen/kommundelen som har särskilda behov på grund av etnisk tillhörighet eller kommer det att finnas inom 2-3 år?

- Ja, det finns brukare med särskilda behov idag
- Ja, vi ser att behovet kommer att finnas inom 2-3 år
- Nej

Om nej på fråga 2 gå direkt till fråga 8

3. I vilken grad kan äldreomsorgen i kommunen/kommundelen tillgodose med:

	För alla	För en majoritet	För en mindre grupp	För ingen
Personal som talar brukarnas hemspråk	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Personal med kulturkompetens	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Möjlighet att få särskild kost tillagad/levererad på grund av etnisk tillhörighet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Aktiviteter anpassade till etnisk minoritet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

4. Finns det någon verksamhet som är speciellt avsedd/anpassad för etniska minoritetsgrupper i kommunen/kommundelen?

	Kommunal regi		Enskild regi – finns idag (Privat verksamhet, ideell verksamhet, kooperativ etc.)
	Finns idag	Planeras	
Särskilt boende	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Hemtjänst	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Dagverksamhet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Uppsökande verksamhet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Övrig förebyggande verksamhet	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Anhörigstöd	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Anhöriganställning/anhörigbidrag	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Annat.....	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

5. Om särskilt boende för äldre som är speciellt anpassat/avsett för etniska minoritetsgrupper finns eller planeras, var god definiera enligt följande:

Etnisk minoritetsgrupp	Antal boende/ antal platser	Finns egen anställd personal som talar de boendes språk?			Finns möjlighet till särskild kosthållning pga. etnisk tillhörighet?			Anordnas aktiviteter anpassade till den etniska gruppen?		
		JA o	NEJ o	o	JA o	NEJ o	o	Ofta o	Ibland o	Aldrig o
1. _____ _____ _____	___/___	JA o	NEJ o	o	JA o	NEJ o	o	Ofta o	Ibland o	Aldrig o
2. _____ _____ _____	___/___	JA o	NEJ o		JA o	NEJ o		Ofta o	Ibland o	Aldrig o
3. _____ _____ _____	___/___	JA o	NEJ o		JA o	NEJ o		Ofta o	Ibland o	Aldrig o
4. _____ _____ _____	___/___	JA o	NEJ o		JA o	NEJ o		Ofta o	Ibland o	Aldrig o
5. _____ _____ _____	___/___	JA o	NEJ o		JA o	NEJ o		Ofta o	Ibland o	Aldrig o

6. Om hemtjänst, dagverksamhet, förebyggande verksamhet, stöd till anhörig, annan verksamhet speciellt avsedd/anpassad för etniska minoritetsgrupper finns var god beskriv verksamheten nedan

Beskrivning av verksamheten/verksamheterna (eventuellt namn på verksamheten), inriktning (t.ex. dagverksamhet, förebyggande verksamhet etc.), antal platser, samt eventuella samarbetspartners (t.ex. annan kommun/kommundel, primärvård, frivilligorganisation, kyrkan etc.) Skicka gärna med skriftlig information t ex informationsfolder om det finns.

7. Finns det aktiviteter i kommunen/kommundelen förutom de som redan tagits upp i enkäten (t.ex. för att öka språk- och kulturkompetens bland personalen, utvecklat samarbete med invandrarorganisationer etc.) som syftar till att möta behov hos äldre tillhörande etniska minoritetsgrupper?

Beskriv aktiviteten, dess syfte och målgrupp samt namn och telefonnummer till person som kan berätta mer.

8. Finns eller planeras seniorboende som vänder sig till någon etnisk minoritetsgrupp inom kommunen/kommundelen

- Ja, seniorboende finns
- Ja, seniorboende planeras
- Nej
- Vet ej

Om ja, var god beskriv nedan:

Beskriv till vilken/vilka etniska minoritetsgrupp(er) seniorboendet vänder sig, när det startade alternativt planeras att starta samt hur många lägenheter det innehåller alternativt planeras att innehålla. Ange vem som står bakom boendet samt upplåtelseform. Uppge också – om möjligt – namn och telefonnummer till person som kan besvara frågor om seniorboendet .

TACK FÖR HJÄLPEN!